

כמו הנערה בעלת השיער האדום (של בן ורבנונג), חייל בכתום (של פול ורהובן) שהיו הצלחה קופתית של ממש לא רק בהולנד, כי אם גם מחוצה לה. או, להיפך: סרטים שהיו כישלונות קופתיים. אבל עוררו הדים רבים, כמרי מותק (קיס ואן אוסטרום), או צל הניצחון (אטה דהיונג), שנעשו בשנה שחלפה, יחד עם סרטי האחרון של הידוע בבימאי הולנד, פונס רדמייקרס. ההתנשקות, המופץ בעור לם על ידי קנון ושיגייע בקרוב גם למסכי הקולנוע בישראל.

מה, אם כן, אוכל את ההולנדים, ועל מה הם מתייסרים עד היום, 41 שנה אחרי שחרור מולדתם מן הכובש הנאצי?

את השאלה הזו שאלו מבקרי הקולנוע ההולנדים לא רק את עצמם, כי אם את אותם האורחים שלפניהם הציגו סרטים עלילתיים ותיעודיים גם יחד, במשך ארבעה ימים תמימים. איש מן האורחים לא העז להחמיץ אף אחד מן הסרטים, אף שלא כולם היו בעלי איכות קולנועית מופתית, אבל הציגו טיינו באווירה קודרת ובמיטען העגום של זיכרונות הולנד תחת כיבוש הגרמנים.

בצל הניצחון אין מקום לספק מדוע נשל הסרט בבית. ההולנדים לא אהבו את תיאורו של מנהיג-המחתרת, שפעל כהרפתקן וכקאזאנובה-לעתי מצוא, כשהוא בוגד באשתו ובילדיו, הנאלצים למצוא לעצמם מקום מיתור ולחיות ללא אב, בסכנת הסגרה ליד הגרמנים, שעה שהוא — הגיבור הלאומי — מחליף רמויות ושפמים כאותו הקצב שבו הוא מחליף מאהבות. בעוד אשתו של המנהיג מאמינה שהוא שומר לה אמונים, הוא מסכן את חייו של שתי אהובות אחרות — האחת הרה לו, וכשהיא נתפסת לחרדה, הוא מתאהב באחרת. שתיהן מוכנות לשים נפשן בכפן למענו, ומנסות להפיל בקסמיהן קצין גסטאפו גרמני, כדי לאפשר לו להימלט, תחת עינו הפקוחה של הגרמני, מן הכלא שבו הוא אסור.

אבל הגרמני כבר יודע מי הוא השבוי שלו. תא מחתרת שלם מסתכן כדי להבריחו מן הכלא, בפעולת-חילוץ נועזת. התוצאה: מרחץ דמים. נצחונה המוסרי של המחתרת מוטל כאן בספק.

גיבור או בוגד?

סרט אחר: זהות הצויה. מאחוריו סיפור לא פחות מרתק מן הסרט עצמו. לפני 20 שנה החליט איליהביה פרדי היינקן לממן לבימאי פונס רדמייקרס הפקת סרט, אם יימצא בו תפקיד קטן לכוכבת צעירה שנעתרה לחיזוריו.

בשנת 1964, כשהיינקן הגיע לפסי טיבלקאן עם סרטי החדש, התברר לו שהכוכבת שלו נטשה אותו לטובת עוריהצלם. היינקן, כעוס ונפגע, החי רים את הסרט ואסר להציגו.

לכך המצגה חרפעת סגורה בפסי טיבלקאן הסרטים ברוטרדם, לפני שלוש שנים, הייתה זו הפעם היחידה, בסמינר הנוכחי, שהיינקן נתן רשות להציגו. מה חבל. זהו אחד הביטויים השלמים ביותר לזהות החצויה של גיבור המחית תרת הקולנוע, שהמניעים לפעולות הגבורה שלו אינם מוסריים למהדרין. גיבור הסרט הוא אחד דרוק, בעל חנות-לטבן והוכחצילום מושבע, שאשתו רואה בו לא-יוצא וחדל איי שים עד כדי כך, שלדעתה אפילו אינו מוכשר לעסוק בשוק שחור, "כמו כו"לם".

הוא חי בשימון ובציפיה נואלת לאמריקאים, עד שלילה אחד הוא מגי לה צנחן שנחת בחצרו. הוא מיקסם מן ההרפתקה הבלתי-צפויה, משתוקק להיות שותף לטיור ומצויה את עורתו לצנחן המיסטורי. עד מהרה הוא עסוק בהערכת מסרים מיסטריוזים לאנשים שאותם אינו מכיר, ופועל לפי הוראותיהם הסתומות של הצנחן, דורבק, ורוי שמו של הצנחן, אינו אלא תעתיק מדויק של דרוק; שניהם דומים זה לזה כשתי טיפות-מים, אלא ששיערו של דורבק שחור, בזמן ששיערו של דרוק זהוב.

חשודה בשיתוף פעולה הנורה

שוכבת עם הקצין הגרמני והופכת לבוגדת בעיני לוחמי-ההתנגדות שבכפר. רק אחרי שהיא נאסרת באשמת פעולות טרוריסטיות נגד הגרמנים. מסתבר

שעה שדרוק עסוק בפעילותו המחתרתית, נעצרות אמו ואשתו על ידי הגרמנים. אמו מתאבדת בכלא, ואשתו משתחררת, אחרי שהיא משיגת תפת פעולה עם הגרמנים יחד עם מאהבה, חבר במפלגה הנאצית החד-לנית.

בינתיים, אחרי שדרוק הורג נערה הנחשדת בשיתוף פעולה עם הגרמנים, יחד עם סוכן-גסטאפו, תוך שהוא צובע את שיערו לשחור ומחליף זהויות עם דורבק הצנחן — הוא נעצר על-ידי הגרמנים, אבל משתחרר אחרי ששיערו הצומח מחדש חוזר אל צבעו הבלונדי המקורי.

המילחמה מסתיימת. ההולנדים תופסים משתפי-פעולה, וביניהם את דרוק, הנאשם בגידה. מסתבר, שכל האנשים שאיתם היה בקשר, נתפסו מייד לאחר מכן על-ידי הגסטאפו והוצאו להורג, האחד אחרי השני. אין ספק: דרוק הוא דורבק ודרוק הוא דרוק — ופירושו של דבר, בעיני השילטונות, שהאיש היה פושע ומשתפי-פעולה, האחראי למותם של עשרות אנשי-ההתנגדות הולנדיים.

דרוק נמס להוכיח את פותו, אך לשווא. אין כל הוכחה שדרוק שחור השיער אכן היה קיים במציאות, וכי דרוק הבלונדי רק מילא אחרי הוראתיו. אפילו רופאו אינו מאמין לו, וככור שהאיש בודה את כפילו מדמי-יוג.

הסרט מסתיים בתמונה של זוג מתעלס על חוף-הים. היא, אהובתו של הגיבור, מלטפת את חזהו ואומרת: פעם היכרתי טיפוס שהיה הכפיל המדויק שלך. הצופה שואל את עצמו: האם לפני דרוק, הגיבור, או שמא זהו דורבק, שלא היה קיים מעולם? או אולי זהו דרוק הפחדן, שבלי דמותו ההירואית של כפילו הדמיני לא היתה לו כל זכות קיום בעולם? ובזיכרון עולה ומהדהדת הערתו של אחד האנשים המופיעים בתחילת הסרט: "פעם חשבו שאנשי-המחתרת היו גיבורים, אבל אין זה נכון".

הערכה מחודשת זו של גיבורי-מחתרת כתוצר של החברה ההולנדית הבורגנית, שהיתה חסרת חושי-שירה פוליטי של ממש באותה תקופה נוראה של חיים תחת הכיבוש הנאצי, היתה לביבולו של הדיון המסכם. שניסו לערוך מארגני הסמינר.

לא הכל יכלו לשאת את האווירה ההסנית קימעה והשקולה למרי של השיחה כולה. יהודית הרצברג, תסריטאית יהודית שכתבה את שארלוט. שהוצג בשעתו בסנימטקים ושוערנו מוצג לעיתים בבית-התפוצות כתל-אביב, לא הת-

ואן-גאטרן, שהפיק וביים את הסרט הזה, כלל לא נועדה לטפל באמיתות העדות, כי אם בעובדה שרבים התנגרו לשימוש החדש (באותה התקופה) באל-אס-די, ולכן כמה הסערה.

הנקודה היהודית חוזרת בהצלחה קלושה בסרטו של קיס ואן-אוסטרום, מריר מותק. הרבה סצינות של בתי-כנסת ויהודים אמידים, שאינם מאמרי נים כי "הפיתרון הסופי" מאיים על יהודי הולנד. כשמישפחה יהודית אחת מועברת בנימוס מדירתה היפהפיה שב-גטו באמסטרדם, מתנחלת בה מישפחה יהודית אחרת.

ההולנדים אינם מתיישים לקחת — בנוסף לכופר על הצלת עורם של היהודים — גם כמה חפצים בעלי-ערך. שאותם הם משלשלים בסתר לתוך הכיס.

הבת הצעירה שרה, מטיילת בקליף לות בין הגטו לרחוב האסור ליהודים, שעה שבבית חברתה הנוצרית מתאמץ נים צעירי המפלגה הנאצית לעתיד.

הוריה של שרה עולים לרכבת, אחת מיני רבות הרוהרות לפולין, והיא מסתרת בגינה. אחיה רוצה לעלות לפלשתינה, אבל רעייתו, שדעתה נטי רפת עליה תוך כדי מנוסה, מכשילה את התוכנית. שרה נשארת בהולנד ור מתקיימת באורח מיסטורי עד סוף ה-מלחמה. איך? רק לבימאי ולאילוהים הפיתרונות.

בסרט יש הרבה סצינות של יהודים בבית-כנסת, בערב-שבת ובסדר-פסח. הם חפים מפשע, אבל תאוות-הבצע משותפת להם כמו להולנדים שהיו מוכנים להסתיר אותם.

מבקר-קולנוע מדנמרק, לגם בחב-רתיו כוס בירה צוננת (של היינקן הנ"ל), מירר בכבי, "למה הם עשו את זה ל-יהודים?"

מייד אחרי-כך הוא שאל אותי איך אוכל להסביר את "העובדה" שהיהודים חכמים וחריפים יותר מאחרים. השאלה הבאה שלו: מדוע יש יהודים רבים כל-

שהרכילות והרישעות גברו על האמת הסודית: היא לא שיתפה פעולה עם הנאצים. כי אם העבירה סודות מודיעין לידי המחתרת. השחקנית לינדה קריסטל התגלתה על-ידי הבימאי פרשטאמן בסרט זה. והפכה אחר-כך לכוכבת — בעיקר בזכות סירטי-הפורנו.

אפקה ופרצה בכבי עז, כשהיא מטיחה בפני כל הנאספים: "איך אתם מעזים? אתם יושבים כאן ומדברים נחנת על גיבורים כאילו היו פחדנים!" המשפחה הרצברג הנרגשת: "אתם מנסים להטיל רפש באנשים שהיו קדושים: הרי אותם גיבורי-מחתרת מופלאים סיכנו את עצמם ואת בני משפחותיהם כדי להי-ציל אותי ואת בני משפחתי היהודים ממחנות-ההשמדה!" הרי בלי אותה מישפחה שהסתירה אותנו ימים ולילות בעליית-הגג שלה,

קשוחה ונועזת. מרגע שהוא נהרג באחת הפעולות, אחרי שחבריה דורשים לשנות את שיטות-הפעולה של המחתרת, בהוראה מגבוה, היא ממשיכה לפעול בסיוגונה האיש, וגורמת בסוף להוצאתה להורג.

כך בתעשיית הקולנוע? וכיצד זה, הוא שאל. גדולי המבצעים כמוסיקה בעולם הם יהודים? ועוד שאלה: כיצד זה דרוי קא ישראל עושה מה שהיא עושה בלב-נון, ולמה הגאון היהודי הסתבר כל-כך? האיש הזיל דימעה אחרי דימעה ל-תוך הבירה הגדולה שלו. אישם באוטי רכט, והתנצל על שבעצם בדנמרק אין כמעט יהודים — כי נשעתו פתרו הדנים את הבעיה בצורה אלגנטית כיר-תר — הם מילטו את היהודים שלהם לשוודיה.

הנערה האדומה

סטודנטית למיש-פטים הרוצה להור-מבוקש על-ידי הגרמנים — הופכת ללוחמת-מחתרת תוך שהיא מסכנת את ילדיה שלה. לא הייתי אני יסבל שבת כאן ולדבר איתכם. הרי כבר מזמן הייתי נשרפת באחד מאותם התנורים!"

לרגע השתררה דממה. הנקודה היהודית איננה מן הנקודות הקלות לעיכול בעולם המערבי, הוסבל עד היום מריגשי-אשמה כבדים. הולנד, שעודנה מתייסרת עד היום על מאה אלף יהודיה שהובלו למחנות-ההשמדה, דה, טרם התגברה על הבושה. הקולנוע מקריש לבקעה היהודית הלוקי-סרטיים, יוכל להבין זאת לעולם."

אחרי צאת הסרט לאור, בשנת 1970, קמה בהולנד שערוריה — הסתבר שהחולה המטופל באותו סרט לא היה מעולם במחנה-הריכוז. הוא אומנם היה במילחמה, וסבל מאותה תיסמונת המכונה "תיסמונת ההישרדות", אבל מכאן ועד לטיעון שאיש לא יכול להתמודד איתו, לבד מאותם אומללים שאכן היו במחנות-הריכוז. עדיין יש הברל מהותי. אלא שההתקפה שהיתה על לואיס